

← תלמידות בבית חינוך
בפרבר של סטוקהולם. אלפי
התלמידים בבתי החינוך
אינם משלמים שכר לימוד.
הם משלמים על המחיה ועוד
הוצאות נלוות, אבל הם זכאים
למענק ולהלוואות לימודים
בתנאים מצוינים מהמשלה
צילום: Ylva Werlinder

כתב: דייוויד סטבר

גמול השתלמויות

פרדריק גרונטוויג הדני האמין שחינוך וחויית למידה מיועדים לא רק לילדים, והציע להקים מוסדות קהילתיים להוראת מבוגרים – בלי ציונים, עונשים ומבחנים. בתי הספר שהוקמו ברוח הזאת פעילים עד היום במדינות סקנדינביה. התלמידים משקיעים זמן בהרחבת אופקים, והמדינות תומכות בנדיבות וזכות בתמורה באזרחים פעילים, משכילים ומעורבים

בשנת 1836 פרסם איש הרוח הדני ניקולאי פרדריק סוורין גרונטוויג מנשר בן 83 עמודים. הימים היו ימים סוערים מבחינה פוליטית, צבאית ולאומית בדנמרק, עם התעצמות התנועה הליברלית ועם ההתקדמות לכיוון של דמוקרטיה, והמסמך היה בנושא חינוך. חינוך למבוגרים. במסמך העלה גרונטוויג רעיון מהפכני. הוא טען שחינוך ראוי יכול להעניק לעם הדני את הקול הפוליטי שהוא זקוק לו, ושבאמצעות חינוך מסוג חדש אפשר לגשר על הפער החברתיים שהחלישו וניוונו את האומה. בימים כאלה, כתב, אפשר לגבש את החברה בדנמרק, לחדש את זהותה ולחזק את רוחה באמצעות לימוד משותף במעין מוסדות השכלה עממיים. בחזונו של גרונטוויג הופיעו מוסדות קהילתיים, נטולי היררכיה, השמים דגש על דיאלוג בין מורים לתלמידים במקום על ציונים, עונשים ומבחנים. התלמידים יוכלו להיטגר במוסדות האלה, לא רק ללמוד בהם. שמחת החיים והחופש יחליפו את השינון והפיקוח, וחינוך לחיים יחליף את הניכור האקדמי.

גרונטוויג הוא אגדה בדנמרק. כמנהיג דתי, פוליטיקאי, חוקר ומשורר הוא היה ממעצבי הלאומיות והתרבות הדנית המודרנית. "יומו היה הגדול בכל ימי הצפון", כתב עליו ביינסטרנה ביינסון, מחזאי ומשורר נורווגי זוכה פרס נובל. אחת מהסיבות לכך היא שרעיונותיו של גרונטוויג לא נשארו בגדר תיאוריה, אלא יצאו מן הכוח אל הפועל.

אזרחים פעילים, משכילים ומעורבים

ב-7 בנובמבר 1844 פתח את שעריו בית החינוך העממי הראשון למבוגרים (בדנית: Folkehøjskole). 18 איכרים שהתכנסו בחווה חקלאית ברודינג (Rødding) היו התלמידים הראשונים. כמה עשרות שנים אחר כך היה השליש האחרון של המאה ה-19 לתור הזהב של בתי החינוך העממיים. כמו בחזונו של גרונטוויג, לא היו בהם ציונים ומבחנים, ההשתתפות היתה וולנטרית והתלמידים חיו בהם למשך תקופות שונות ויצרו חיי קהילה שהיו קשורים גם לחיי הקהילה ביישובים שבהם, או בסמוך להם, הוקם המוסד. בתי החינוך תרמו לא רק לתלמידים, אלא היתה להם גם חשיבות לאומית. דרך לימודי שירה, היסטוריה ופילוסופיה הם חיברו בין חלקי האוכלוסייה השונים והעניקו לתלמידים את היכולת להיות אנשים חופשיים ושותפים מלאים בחברה שהפכה לימים לדמוקרטית ופתוחה יותר. הם גם היו אחד הכוחות המניעים מאחורי הקמת מדינת הרווחה הדנית המודרנית.

בשנות ה-60 של המאה ה-19 התחיל הרעיון להתפשט, ועשרות בתי חינוך עממיים הוקמו בכל רחבי סקנדינביה. בתי הספר קיימים עד היום, ומספרם רק הולך וגדל. היום ישנם 74 בתי ספר כאלה

↑ תלמידה בסדנה בבית חינוך במחוז סמולנד בדרום שוודיה צילום: Ylva Werlinder

ספרייה בבית החינוך במרכז
סטוקהולם צילום: דייוויד סטברו

בתי החינוך העממיים מוכיחים כי החברה יכולה רק להרוויח ממבוגרים שמרחיבים את אופקיהם, בונים מערכות יחסים ומפתחים כישורים שלא לתכלית מוגדרת כלשהי. זה מצליח. שוודיה, צריך להזכיר, היא אחת המדינות המודרניות והמתקדמות בעולם מבחינה כלכלית, טכנולוגית וחברתית

בדנמרק, 78 בנורווגיה, 90 בפינלנד ו-150 בשוודיה. בתי החינוך העממיים קוראים תיגר על התפיסה הרואה במערכת החינוך דבר המיועד לילדים בלבד. אנחנו הרי מאמינים שהכל צריך להתחיל מוקדם ושהכל קשור בילדות. הורים שולחים פעוטות לחד גים ופעילות העשרה ופוליטיקאים מדקלמים סיסמאות על חשיבות החינוך ורצים להמציא רפורמות חדשות לחינוך היסודי והתיכוני. מעל גיל 18 החינוך הוא במקרים רבים רק הכשרה מקצועית. המכללות והאוניברסיטאות כפופות לקודים של עולם המבוגרים, הן תכליתיות והיררכיות, תחרותיות ומקובעות. הכל נתון למדידה והכל זוכה לתגמול או לעונש. הדיאלוג, המשחק, חופש היצירה והמחשבה החופשית נדחקים למחוזות אחרים. הם הרי לא עניין למבוגרים.

"הגעתי לבית החינוך העממי בגיל 20", מספרת אילבה וורלינדר, בת 30, שלמדה בבית החינוך ויאבק (Viebacks folkhögskola) שבמחוז סמולנד (Småland) בשוודיה. היא שהתה שם כשנה ולמדה אמנות. "בחרתי בו מכמה סיבות – ראשית, לימדו שם את המקצועות שרציתי להמשיך ללמוד בעתיד – אמנות וצילום. שנית, אמי למדה בבית חינוך עממי, ואני התחנכתי לאור הערכים שעמדו בבסיסו, ובעיקר חיפשתי את המפגש והשיח החברתי. רציתי לעזוב את הבית אבל בכל זאת לחיות בסביבה בטוחה, בקהילה".

היום, עשר שנים אחרי, וורלינדר עובדת ברשות הלאומית לחינוך מבוגרים בשוודיה. בתי החינוך העממיים, שהגיעו לשוודיה ב-1868, מפוזרים היום בכל רחבי המדינה. כשני שלישים מהם מופעלים על ידי תנועות רעיוניות ופוליטיות שונות (כנסיות, מפלגות, ארגוני סיוע, תנועות חברתיות וכדומה) וכשליש שייכים לרשויות מקומיות. הם פועלים באופן עצמאי, אך הרשות הלאומית לחינוך מבוגרים בשוודיה מפקחת עליהם ובוחנת אם הם עומדים בקריטריונים שהחוק קובע – כמו הדרישה שאחוז מסוים מהתלמידים ילמדו בקורס הכללי של מקצועות הליבה – ואם הם דבקים במטרות שהחוק מציב, בהן קידום שוויון חברתי, שיח דמוקרטי והקניית תרבות. הרשות גם אחראית על חלוקת התקציב הממשלתי לבתי החינוך. תקציב זה, המיר עד גם לאגודות לימוד בלתי פורמליות אחרות, עומד על יותר מ-3.25 מיליארד קרונות שוודיות (שהן כ-1.7 מיליארד שקל) בשנה, ונוספת לו תמיכה של הרשויות המקומיות.

בבסיס כל בתי החינוך עומד הרעיון של חינוך אזרחי כללי וההשקפה שדמוקרטיה עובדת טוב יותר כאשר האזרחים פעילים, משכילים ומעורבים. לשיטתם, הקניית ערכים מגוונים ודיאלוג בין

ומה עם הילדים? | לא בית חרושת לציונים

בבתי הספר היסודיים בשוודיה (כיתות א' עד ט') נהוגה, לפחות עד כיתה ח', שיטת ציונים שונה מזו הנהוגה ברוב מדינות העולם, ויש בה שלוש דרגות בלבד: "טוב", "טוב מאוד" ו"ראוי לשבח". גם על מבחנים לא מקבלים בדרך כלל ציון מדויק, ורשמית אין ציון "נכשל" (במקומו יש סימן מיוחד שמפנה להערה ש"חסר בסיס מספיק להערכה"). המטרה היא לתת ביקורת בונה בלבד, ומכיוון שאין ציונים מדויקים, נמנעת - לפחות במידת מה - תחרויות, והמרדף אחר ציונים אינו חזות הכל. גם מטרתם של המבחנים הארציים אינה לחלק ציונים, אלא לעזור למורים להעריך את מצב תלמידיהם. נושא הציונים הוא אחד הנושאים המרכזיים במערכת הבחירות הנערכת לקראת הבחירות שיתקיימו בספטמבר. מפלגות הימין, המתרחקות מהעקרונות המסורתיים של מדינת הרווחה ושל שיטת החינוך השוודית וטוענות שחסרות בבתי הספר משמעת והישיגות, מצדדות זה זמן רב ברפורמה ובהורדה של הגיל שבו ניתנים ציונים לכיתה ו'. לאחרונה גם מפלגות המרכז-שמאל, המדגישות ערכים של סולידריות, התחשבות בצורכי התלמיד ואינטגרציה, הודיעו שהן מוכנות להורדת הגיל שבו ניתנים הציונים לכיתה ז'.

השכלה למבוגרים, והתלמידים לוקחים יותר אח-ריות", סיפרה לינדה בריאיון שערכה עמה וורלינדר במסגרת עבודתה ברשות הלאומית לחינוך מבוגרים בשוודיה. תלמידה אחרת, קרוליין, 38, משלימה את לימודי התיכון אחרי 11 שנה שבהן היתה עקרת בית. "אסור לפחד להתחיל ללמוד כמבוגרים", אמרה קרוליין לוורלינדר, "יש כאן אפשרות להעז לנסות, האווירה נהדרת, ובית החינוך הוא בדיוק מה שכל אחד ואחת עושים ממנו. הכל באחריותנו".

תוכני הקורס הכללי מבוססים על אלה של מערכת החינוך הפורמלית כדי לזכות בהכרה של האוניברסיטאות, אך למנהלים ולמורים של בתי החינוך יש זכות להתאים אותם לאופי של בית החינוך ולערכים העומדים בבסיסו. "הקורס הכללי הוא תנאי לקיום הרוח האמיתית של בתי החינוך", אומרת וורלינדר, "חיזוק הדמוקרטיה בחברה השוודית, שיפור אמיתי בחיי המשתתפים, פתיחת אפשרויות חדשות להשתלבות חברתית וצמצום פערים חברתיים".

שאר הקורסים שמתקיימים בבתי החינוך מגוונים מאוד ומשרתים מטרה נוספת - קידום התרבות והרחבת אופקים. אורכם בדרך כלל שנת לימודים אחת, אם כי קיימים גם קורסים קצרים יותר. המגוון גדול, וכולל מקצועות טכנולוגיים ומדעיים, מקצועות אמנותיים ופוליטיים, שפות ותרבויות, ספורט, עיתונאות, הוראה, סיעוד ועוד. כך הופכים בתי החינוך לבית לא רק למבוגרים שנשרו בעבר מלימודי התיכון, אלא גם למי שרוצים לקחת פסק זמן מחיי העבודה וללמוד איך לכתוב רומן או איך לעשות יוגה, ללמוד סינית או לדון בסוגיות פוליטיות, לנגן בקלרינט או ללמוד כימיה. "לא הגעתי לכאן מתוך מטרה להפוך למשהו ספציפי", אומרת יוספין, 23, שלומדת אסתטיקה, בריאיון לוורלינדר. "זו שנה שבה אני בוחנת מה אני רוצה לעשות".

מפעם לפעם נוספות מטרות ממוקדות וגולדים קורסים חדשים. לאחרונה למשל נוספו קורסים לקידום שוויון בין המינים, קורס להחזרת מובטלים שלא השלימו תיכון אל מעגל ההשכלה הגבוהה וקורסים להקניית כישורי מחשב לאוכלוסייה המתקשה בתחום הזה.

כמו בחזונו של גרונטוויג, בתי החינוך בשוודיה (וגם בתי הספר היסודיים - ראו מסגרת), אינם תומכים במערכת של ציונים ותעודות. בקורסי ההעשרה אין ציונים כלל, ובקורס הכללי אמנם ניתן ציון כדי שיהיה מוכר במערכת ההשכלה הגבוהה, אבל הציון אינו מספר או אחוז, אלא אחת מארבע דרגות (יכולת לימודית מצוינת, יכולת לימודית טובה מאוד, יכולת לימודית טובה ויכולת לימודית פחות טובה), והוא ניתן למסלול בכללותו, ולא לכל

תנועות ופלחים שונים באוכלוסייה מחזקים את החברה ואת השיח הדמוקרטי שלה.

וורלינדר מספרת שכמעט 30 אלף תלמידים לומדים היום בקורסים ארוכים של בתי החינוך, וכ- מחציתם אף מתגוררים במקום. אליהם נוספים כ-60 אלף תלמידים המשתתפים בקורסים קצרים ומאות אלפים המשתתפים מדי שנה בתוכניות תרבותיות שונות. כל אלה מתוך כתשעה מיליון התושבים בשוודיה. התלמידים אינם משלמים שכר לימוד. הם נדרשים לשלם רק על המחיה בבתי החינוך ועוד הוצאות נלוות, אבל הם זכאים למענק ולהלוואת לימודים בתנאים מצוינים מהממשלה.

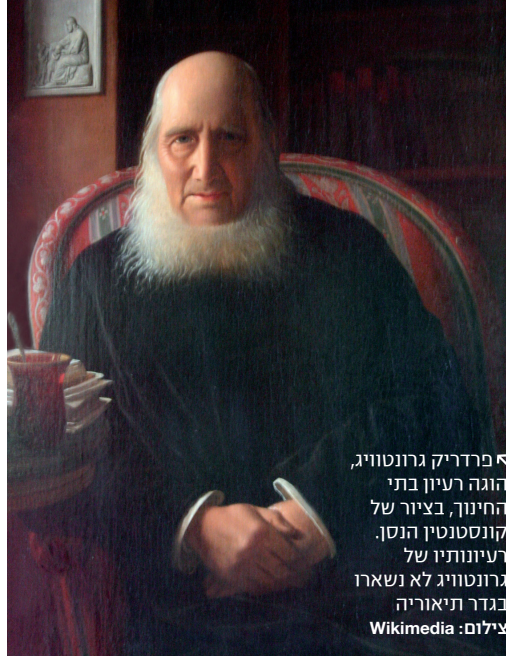
לקחת פסק זמן בתמיכת המדינה

שני סוגי קורסים מתקיימים בבתי החינוך. הסוג הראשון הוא קורס כללי שבו נלמדים מקצועות שונים: מתמטיקה, אנגלית, שוודית, אזרחות, מבוא למדעי הטבע והיסטוריה. זהו קורס המקביל לחומר הנלמד בבתי ספר תיכוניים, ולומדים בו בעיקר תלמידים שלא השלימו תיכון או כאלה המעוניינים לשפר את הישגיהם. הקורס הוא תלת-שנתי, אבל אפשר גם ללמוד רק חלק ממנו. כמעט מחצית מתלמידי הקורסים הארוכים בבתי החינוך לומדים בקורסים הכלליים. אחת מהן היא לינדה, 35, שלמדה רק שנתיים בתיכון והיתה צריכה להשלים בגרות כדי להמשיך ללמוד להיות אחות. "האווירה בבית החינוך חופשית יותר מבתי ספר אחרים להשלמת

→ כיתוב תמונה
← כיתוב תמונה
⌘ כיתוב תמונה
⌘ כיתוב תמונה
↓ כיתוב תמונה
כיתוב תמונה
⌘ כיתוב תמונה
↓ כיתוב תמונה

→ כיתוב תמונה
← כיתוב תמונה
⌘ כיתוב תמונה
⌘ כיתוב תמונה
↓ כיתוב תמונה
כיתוב תמונה
⌘ כיתוב תמונה
↓ כיתוב תמונה

אפרדיק גרונטוויג, הוגה רעיון בתי החינוך, בציור של קונסטנטין הונסן. רעיונותיו של גרונטוויג לא נשארו בגדר תיאוריה צילום: Wikimedia

מקצוע בנפרד. המורים דנים בכל תלמיד ומחליטים על ציון המשקף את הישגיו בכל התחומים, והמביא בחשבון את מאמציו, את תרומתו החברתית ואת ההתקדמות היחסית שלו. למורים יש עצמאות בבחירת חומרי הלימוד, ההדגשים החינוכיים ואופני ההוראה. שיטות ההוראה נוטות להיות דיאלוגיות ומשלבות למידה והתנסות.

באנו חושך לגרש

לבתי החינוך העממיים יש ממד חשוב נוסף – החברותא. הם אינם רק אמצעי להשגת ידע, השכלה או מקצוע, אלא יוצרים תחושה של בית ומספקים מלבד הצרכים האינטלקטואליים האישיים גם צרכים חברתיים, באמצעות קבוצות לימוד שהן גם יחידות חברתיות. "בבית החינוך שלמדתי בו", מספרת אילנה וורלינדר, "היינו אחראים על אחזקת הבית המשותף וגם על הפעילות התרבותית. ארגנו תערוכות, יזמנו הרצאות, הקמנו להקות, אכלנו יחד שלוש ארוחות ביום ופגשנו חברים חדשים. עם כמה מהם אני בקשר עד היום. למקצועות הלימוד שלנו נוספו שיחות שבועיות בנושאי ערכים והשקפת עולם וגם מפגשים יומיים של כל תלמידי בית החינוך סביב הרצאה רעיונית, דיון פוליטי, הקראת שירה ועוד".

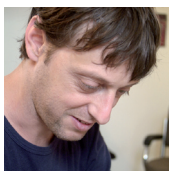
יוספין מתארת את בית החינוך כמקום שמעניק לה ביטחון עצמי, תמיכה וחברה טובה. מרואיינת אחרת של וורלינדר, אלון, 19, הלומדת עיתונאות ותקשורת בכיתה של 21 תלמידים בני 18 עד 40, מתארת את בית החינוך כבית אמיתי וכמשפחה שנייה. גם אוסקר, 29, שהגיע לבית החינוך אחרי תאונת דרכים קשה שגרמה לו לפגיעה מוחית, סיפר לוורלינדר שמצא בבית החינוך תוכנית שעזרה לו להשתקם ומסגרת חברתית תומכת.

החינוך העממי למבוגרים בשוודיה הוא שילוב של אידיאל ושל כלי חברתי-פוליטי רב עוצמה. הוא משלב הקניית ערכים, תרבות והשכלה עם משימות לאומיות כמו קליטת הגירה, מלחמה באבטלה והקניית כישורים להשתתפות חברתית פעילה. וזה כוחו – שילוב של רוח וחומר, של מעשיות ושאפה לתיקון עולם.

בתי החינוך העממיים מוכיחים כי החברה יכולה רק להרוויח ממבוגרים שמרחיבים את אופקיהם, בונים מערכות יחסים ומפתחים כישורים שלא

לתכלית מוגדרת כלשהי. וזה מצליח. שוודיה, צריך להזכיר, היא אחת המדינות המודרניות והמתקדמות בעולם מבחינה כלכלית, טכנולוגית וחברתית. בני גוד לדעה הקדומה המחברת אוטומטית את השוק החופשי ואת החינוך הפורמלי ההישגי עם הצלחה ומודרניות, המדינות הנורדיות מוכיחות שדווקא שילוב של ערכים הומניסטיים, מערכת רווחה ממשיכת ענקית ויחס פחות פורמלי ותכליתי לתחומים כמו עבודה, חינוך ובריאות מביא לקידמה אמיתית. ואולי הדברים האלה חשובים במיוחד לחברה הנמצאת במשבר. ייתכן שהמפתח לפתרון בעיות חברתיות ופוליטיות רבות נמצא דווקא בחינוך המבוגרים, ביכולת ליצור אמירה ומעשה משמעותיים ועמוקים שיוסיפו לחיים ממד נוסף למלחמת הקיום היומיומית.

ב-1856 השתתף פרדריק גרונטוויג בפתיחה חגיגית של אחד מבתי החינוך. בטקס אמר את הדברים האלה: "ראיתי את החיים, את חיי האנוש האמיתיים כפי שהם מתרחשים בעולם הזה, והבנתי שכדי לזכות בנאורות, כדי לחיות חיים מועילים ומאושרים, בני אדם אינם זקוקים לספרים. הם זקוקים ללב מבין ותומך, להיגיון בריא, לאוזן קשבת, לדיבור מתחשב ולכוח החיות של שיחה עם אנשים נאורים באמת. אנשים שיוכלו לעזור את סקרנותם ולהראות להם כיצד נראים החיים כאשר מוטל עליהם אור". וג' רונטוויג צדק. איזה תפקיד חשוב יותר יכול להיות לחינוך מסילוק החושך והטלת אור? ☺

דיויד סטברו – עיתונאי ישראלי המתגורר בסטוקהולם

קרולין, 38, משלימה את לימודי התיכון אחרי 11 שנה שבהן היתה עקרת בית. "אסור לפחד להתחיל ללמוד כמבוגרים. יש כאן אפשרות להעז לנסות. בית החינוך הוא בדיוק מה שכל אחד ואחת עושים ממנו"

הידעתם? מחקרים מוכיחים שלמחשבות חיוביות יש השפעה ממשית על מצבם של

חולי פרקינסון וסרטן.

קוראי מגזין **היום-הדור** יודעים שאפשר לרפא מחלות קשות בכוח המחשבה בלבד

רוצים לדעת עוד על מגזין **היום-הדור**? הציצו בעמוד הבית – עמ' 8

מגזין
תקשורת

